

Ресторан готелю «Мірабо», Лозанна

10 листопада 1989 р.

Філе окуня

Філе окуня, вмочене в яйце й борошно, приправлене сіллю, перцем, дрібною паприкою й обсмажене на маслі... фірмова страва закладу. Етім, не рекомендую: сама риба дуже кістлява, кісточки гострі як голки, а м'ясо відгонить мулом.

Вона поклала ручку й відштовхнула тарілку – однаково прийшла сюди не їсти чи пити вино. Та й апетиту, далєбі, не мала. Тільки-но повернулася з Нацвайлер-Штругофу – колишнього нацистського концтабору за триста з лишком кілометрів звідсіля. У тому місці панують вічні *Nacht und Nebel* – ніч і туман. Вельми влучний опис. Колись там загинули чотири молоді британки, та навряд чи хтось ще про них пам'ятає. Вони навіки zostались на задвірках історії таємної війни.

Вона залишила чотири троянди в чорному горнилі іржавої печі – заради цього й прийхала.

Коли померти не по-людськи, не лишиється від тебе й сліду..

Ті дівчата загинули не по-людськи.

Із кухні донісся збуджений зойк. Крізь хисткі двері вона побачила спини чоловіків у білих піджаках, вони скупчилися перед переносним телевізором. Фое гуділо від жебоніння та дзенькоту посуду впереміш зі збудженими розмовами

персоналу й відвідувачів, що товпилися побіля більшого екрана. До нього їх тягнула жага на власні очі побачити драму, що розгорталася в Берліні, історію, яка творилася перед ними. Це збудження не могли стримати жодні нудні формальності шикарного готелю. Невже це кінець епохи? Чи, може, початок? А коли і те, й інше? Годі сказати напевне.

Та й взагалі, яка різниця? Сьогодні мало що дійсно має вагу.

– Мадам, ви скінчили? – літній офіціант якраз збирався забрати тарілку. – Вам не до смаку страва?

– Я не голодна.

Надівши ковпачок на ручку, вона запалила сигарету.

– Бували в нас раніше? – спитався він, доливаючи їй вина. Шасла, швейцарське. Доволі непогане.

– Раз, дуже давно.

Це було одразу по війні. Вона сумнівалася, що він її пригадає, бо ж за життя бачив безліч людей. Та й була вона тоді тут під іншим іменем: інша людина, інші часи. Щоправда, цього чоловіка запам'ятала. Його звать Йозеф. На обличчя пам'ять у неї гарна – так уже вимагає робота. У ті дні це був стрункий вродливий юнак із витонченим обличчям, чорнявим чубом і вусиками олівцем. З роками волосся посивіло, порідшало, однак вуса нікуди не зникли – тільки тепер нагадують радше не олівець, а накреслену ним лінію. Якщо запам'ятала правильно, він французький єврей, що прибув до Швейцарії, рятуючись від війни. «Чи пощастило так іще комусь з його рідні?» – подумалося їй.

– Бажаєте іще чогось, мадам? Може, десерту чи кави?

– Ні, дякую.

Ненароком перекинула бокал – рука раптом стала мов не своя. На скатертину розлилось вино, і Йозеф миттю кинувся виправити цю прикрість.

– Не треба, – похитала головою вона. – Це я незграба.

Поклавши руки на коліна, вона роззирнулася довкола, роздивляючись бездоганно розставлені столики, цупкі, накрохмалені скатертини, блискуче, важке срібне наряддя, мерехтливі

бокали, а ще – інших відвідувачів. Котрісь були геть хирляві, у візках. Мимохіть подумала, що тутешні офіціанти, мабуть, уже давно звикли бачити всяку немічність. Відсунулась від столу. Побачивши, що вона збирається йти, Йозеф став позаду, відсунув стільця й підставив лікоть.

Відмовившись від його допомоги, вона неквапом попрямувала до виходу. Забігши наперед, Йозеф кивком голови наказав двом молодим офіціантам відчинити подвійні двері. На виході вклонився їй. Усміхнувшись у відповідь, жінка подякувала й попрощалася. Сьогодні вона востаннє вечеряла там – чи будь-де ще. Трохи менше ніж за добу її, Стелли Снеллінг, ресторанної критикині й авторки кулінарних книг, що вселяла повагу й наводила жах, не стане.

Вона зупинилася в номері з видом на озеро, обставленому меблями у стилі ар-деко – достатньо пошарпаними, щоб вважати їх автентичними. Одразу ж попросила розвернути чорний письмовий стіл, що стояв під химерним дзеркалом у формі віяла, – не хотілося бачити власне відображення. Нізачо б у житті не подумала, що доживе до такої старості, що житиме так довго. Хай навіть за паспортом Стелла мала на десять років менше, та літа брали своє. Сьогодні була без косметики, але й та навряд чи допомогла б. Колись чорнюче волосся понуро лежало на голові сивою копицею, глибокі чорні очі вже вдосталь надивилися на світ, а в зморшках, що борознили чоло й зміїлися донизу від кутиків уст, чаївся пережитий за життя біль. Нині вона заледве впізнавала людину, на яку перетворилася, – у снах завжди бачила себе юною.

Відкривши валізу, дістала невеличку зелену аптечку. Зняла верхнє відділення з пластиром, ножицями, антисептичним кремом, парацетамолом та іншими ліками, які зазвичай беруть із собою в дорогу. Знизу лежали одноразові шприци й діаморфін – в ампулах і капсулах. Поклавши ліки в невеличкий холодильник, вона дістала пляшку горілки «Коскенкорва», налила собі склянку, запалила сигарету й пішла на балкон.

Надворі майже споночіло. Озеро внизу лежало свинцево-темне, а гори на виднокраї губились у холодній, сизуватій імлі. Піднявся туман, поглинувши останні промені сонця й заволікши воду багряним серпанком.

Відпила зі склянки, смакуючи міцний прозорий напій. Тут, у Швейцарії, є клініки, що підпільно надають послуги з евтаназії. Такі установи ніде не рекламують. Вона багата, живих родичів не має й переконана, що кожна людина має право самотужки обрати, як їй померти. Про все вже домовлено, гроші сплачено (за деякі послуги клініки вимагала передплату). Їй призначено на 10:30 завтра. Вона заплатила достатньо, щоб гарантувати собі особистий прийом у директора. Несподіванки тут виключені – для цього їй знадобився діаморфін. Озеро поволі поринуло в мерехтливу темряву, і на його водах затанцювали барвисті відблиски вогнів причалу. Час повертатися в номер.

Відкривши чорний дипломат, повикладала його вміст на стіл. Брошура клініки «Ендіміон». Розташований на мальовничому березі Женевського озера, заклад надавав високоякісні послуги із запобігання старінню й мав передовий досвід у лікуванні безпліддя та сексуальних розладів. Ім'я директора обведено ручкою, а підпис «інші послуги за домовленістю» підкреслено подвійною лінією. Брошура надійшла на її паризьку адресу з Нью-Йорка разом із запискою, виведеною артритною рукою Аделіни. Починалася зі слів «Ми давно на це чекаємо!» і супроводжувалась докладними інструкціями, як записатися в клініку. Аделіна казала, що вони зроблять це разом, утім, сьогодні вона була сама. Це було всього кілька днів тому, однак зараз перед нею лежав некролог подруги.

АДЕЛІНА КЕРТІС КРОФТ ПАРНЕЛЛ, славнозвісна воєнна кореспондентка, що висвітлювала всі великі військові конфлікти від Другої світової війни до Сальвадору, померла в неділю у своїй квартирі у Вест-Віліджі, м. Нью-Йорк, у віці 79 років.

Аделіна Парнелл була серед перших журналістів, що зайшли до Німеччини разом із військами союзників. Чесно й безстрашно вона розповідала про події тієї війни, зокрема про звільнення Бухенвальда й Дахау. Висвітлювала Нюрнберзький процес, нагороджена Пулітцерівською премією за репортажі з Кореї. Працювала у В'єтнамі й Сальвадорі, аж доки була змушена вийти на пенсію через проблеми зі здоров'ям. Але знімати не покинула: фотографувала рідний Нью-Йорк, який називала своєю особистою зоною бойових дій.

Аделіна Кертіс Крофт народилася в 1930 році в місті Покіпсі, штат Нью-Йорк. Освіту здобула в коледжі Брін-Мар, а згодом – у Колумбійському університеті. Працювала репортеркою в численних газетах, зокрема «Нью-Йорк таймс» і «Геральд триб'юн», а також у журналі «Лайф». У 1942-му вийшла заміж на колегу – Сема Парнелла, який загинув у 1944 році. Вільше в шлюбі не була, живих родичів не мала. Майно й чималий особистий архів передано Колумбійському університету.

Нічого дивного в тому не було. Востаннє з Аделіною вони бачились у тієї вдома десь із місяць тому. Забачивши подругу, спробувала не виказати подиву від того, як та охляла: скоцублена у візку, така худюща, аж штани здавалися порожніми, немов одягнутими на ляльку. Від колись пишного білявого волосся лишилося кілька сивих жмутиків, а персні ледь трималися на всохлих гачкуватих пальцях, що скрючилися на ручці керування кріслом.

– Зовсім нікудишня стала, еге ж?

Аделіна не зводила з неї своїх синіх очей. Колись гострі й пронизливі, нині вони були заслані катарактою. Обидві жінки розуміли, що, найімовірніше, бачаться востаннє. Відвернулась, щоб подруга не бачила її сліз.

– Нічого, нічого. Доки в мене варить тут, усе гаразд, – кволо всміхнулась Аделіна, постукавши себе по скроні. – Господь

дарував мені мудрість приймати те, на що я вплинути не в змозі. Але годі про це. Ходімо краще до вікна, там більше світла.

Вона рушила кімнатою повз свій «архів» – купи старих газет, папок і вирізок, що сягала аж до стелі. Зупинилась перед високим вікном, що виходило на Вест-Вілідж:

– Я тут знайшла дещо.

На великому столі панував бездоганний лад. На оббитій вицвілою зеленою тканиною стільниці стояла старовинна лампа, біля неї – ваза з лілеями. Посередині лежала книга в заляпаній коричневій палітурці. Її тиснений золотом заголовок майже стерся.

*Книга смачних рецептів
для газової плити «Регуло»*

Всередині на вкритій старими плямами палітурці було написано ім'я, під ним – місце й дата:

*Любек, Британська зона окупації, Німеччина,
січень 1946 р.*

Імені не розібрати – час його не оминув.

– Знайшла цю книгу на стосі паперів, неначе хтось навмисне підкинув її. Готова присягнути, що днем раніше там нічого не було...

Узявши теку з фотографіями, Аделіна провадила:

– Всередині були ось ці знімки. Я – книжку в руки, а вони як сипнуть на підлогу. Треба ж? Через стільки років. Думаю, це все недарма...

Розгорнувши папку, жінка відчула знайомий трепет. Обидві жінки прекрасно розуміли, що не слід недооцінювати збіги й випадковості, адже інтуїція часом куди важливіша за холодний розум. Як підказував їй власний досвід, буває так, що відчуття залежать життя і смерть.

– Я заново переосмислила усе, – порушила завмерлу тишу Аделіна, – і здається, на щось натрапила.

У її очах спалахнула колишня іскра:

– Та спершу налий-но нам трохи хильнути. Он там от є пляшка бурбону.

Піднявши обіруч склянку, Аделіна виголосила:

– За нашу справу! Якщо я не помиляюся, ми зробимо це разом!

Однак Аделіна не встигла. Доведеться завершувати справу самотужки. Поклавши «Книгу рецептів» на чорний стіл, Стелла розгорнула її. Нічим не примітна книжечка з пожовклими сторінками, всередині підклеєні аркушики з написаними від руки рецептами й вирізка з журналу – «Десяток смачних канапок від Стелли Снеллінг». З-поміж сторінок висипалося кілька листків із меню різних ресторанів, збережених на пам'ять, – уже пожовклих, запорошених. На позір звичайні папірці, та кожен ніс у собі стільки додаткових смислів, аж кров холонула в жилах. Поміж цих сторінок зберігалось усе її життя. Власне, тому вона й приїхала сюди.

Закрила книгу. По обкладинці задріботили краплі – сьогодні сльози лились легше ніж будь-коли.

Кліпаючи заплаканими очима, вона витрусила з конверта фотографії, перетасувала й розклала перед собою віялом.

Миттю пригадала все, що бачила в Німеччині, – від початку й до кінця.

Краєвид зруйнованого міста: руїни аж до небокраю; вся земля вкрита розкиданими цеглинами, притрушеними сніжком; будинки на обрії, чорні супроти неба; шматок обваленої стіни із номером 24. Ось чоловік дивиться на погнуті сталеві балки, що тягнуться до нього, мов мацаки якоїсь металевої почвари. А тут – перекинуті кораблі в бухті із залитими водою трубами. Ці кадри з Німеччини сорок шостого року нагадують радше ілюстрації до якоїсь страшної антиутопії. Он замерзле море, мабуть, Балтійське, зовсім як із картини Каспара Фрідріха: сюрреалістичні закрижанілі хвилі, присипані снігом,